

קניית הר הבית

שמואל ב פרק כד פסוקים יח-כה

ויבאגד אלדוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם לה' מזבח בגרן ארונה היבסי: ויעל דוד כדברגד פאשר צנה ה': וישקף ארונה וירא אתהמלך ואתעבדיו עבדים עליו ויצא ארונה וישתחו למלך אפיו ארצה: ויאמר ארונה מדוע בא אדנייהמלך אלעבדו ויאמר דוד לקנות מעמך אתהגרן לבנות מזבח לה' ותעצר המגפה מעל העם: ויאמר ארונה אלדוד יקח ויעל אדני המלך הטוב בעיניו ראה הבקר לעלה והמרגים וכלי הבקר לעצים: הכל נתן ארונה המלך למלך¹ ס ויאמר ארונה אלהמלך ה' אלהיך ירצה: ויאמר המלך אלארונה לא כיקנו אקנה מאותך במחיר ולא אעלה לה' אלהי עלות חנם ויקן דוד אתהגרן ואתהבקר בכסף שקלים חמשים: ויבן שם דוד מזבח לה' ויעל עלות ושלמים ויעתר ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל.²

דברי הימים א פרק כא

ומלאך ה' אמר אלגד לאמר לדוד כי יעלה דוד להקים מזבח לה' בגרן ארנן היבסי: ויעל דוד בדברגד אשר דבר בשם ה': וישב ארנן וירא אתהמלאך וארבעת בניו עמו מתחבאים וארנן דש חטים: ויבא דוד עדארנן ויבט ארנן וירא אתדוד ויצא מדהגרן וישתחו לדוד אפים ארצה: ויאמר דוד אלארנן תנהלי מקום הגרן ואבנהבו מזבח לה' בכסף מלא תנהו לי ותעצר המגפה מעל העם: ויאמר ארנן אלדוד קחלך ויעש אדני המלך הטוב בעיניו ראה נתתי הבקר לעלות והמורגים לעצים והחטים למנחה הכל נתתי: ויאמר המלך דוד לארנן לא כי קנה אקנה בכסף מלא כי לאאשא אשרלך לה' והעלות עולה חנם: ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל שש מאות: ויבן שם דוד מזבח לה' ויעל עלות ושלמים ויקרא אלה' ויענהו באש מןהשמים על מזבח העלה: פ ויאמר ה' למלאך וישב חרבו אלגדנה: בעת ההיא בראות דוד כיענהו ה' בגרן ארנן היבסי ויזבח שם: ומשפן ה' אשרעשה משה במדבר ומזבח העולה בעת ההיא בבמה בגבעון: ולאזכל דוד ללכת לפניו לדרש אלהים כי נבעת מפני חרב מלאך ה':

ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים וזהמזבח לעלה לישראל.³

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כג פסוק כ

"הנה אנכי שולח מלאך לפניך" - זה נביא ... "לשמך בדרך" - להזהירך על דברי תורה ... "ולחביאך" - לארץ ישראל. "אל המקום" - זה שילה. "אשר הכינותי" - זה בית עולמים. וכן הוא אומר: "ויבוא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם לה' מזבח בגורן ארונה היבסי" (ש"ב כד יח). מהוא אומר שם? "ויאמר דוד זה הוא בית ה' אלקים וזה מזבח לעולה לישראל" (דה"א כב א). ואומר: "זאת מנוחתי עדי עד" (תהלים קלב יד).⁴

¹ שים לב איך הוא מכנה כאן את ארונה - מלך! האם יש כאן הד ל"מלכיצדק מלך שלם" של אברהם וספר בראשית?
² המגפה שבאה בעקבות חטא מניית העם ע"י דוד כמתואר בפרק כג הסמוך, ולאחר שמבין שלוש הרעות: שבע שנים רעב, שלושה חודשים מנוסה מפני האויבים או מגפה ("דבר"), בוחר דוד במגפה, ככתוב: "ויאמר דוד אל גד צר לי מאד נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו ויגיד אדם אל אפלה". וביום אחד של דבר מתים בכל הארץ: "מזן ועד באר שבע שבועים אלף איש". בסיפור זה מסתיים ספר שמואל ב אחרי שלכאורה כבר נחתם בשירת דוד הגדולה, ב"דברי דוד האחרונים נאום דוד בן ישי" (השירה הקטנה) וברשימת הגיבורים אשר לדוד. סיום זה מטיל צל כבד על סיום מלכות דוד, אבל גם פותח צהר של אור.
³ בחלוקת הפרקים, פסוק זה פותח את פרק כב הסמוך בו מבקש דוד להתחיל לבנות את בית ה' במקום בו קנה את חלקת השדה מארנן הוא ארונה. ומשם ממשיך הסיפור בפרקים כג-כט, עד סוף הספר, כיצד דוד מכין את הקמת בית המקדש למן איסוף החמרים הדרושים, גיוס כח אדם, העמדת משמרות הלויים וכלה בנאום הפרידה הגדול והמלכה מסודרת של שלמה. אבל פסוק זה יכול גם להיחשב כסיום כא וסיפור קניית הר הבית מתוך מבט לעתיד ואזכור מטרת כל העניין, לאמר: כאן עתיד להיבנות בית ה'. ואולי גם כקביעה מיידי: מכאן ואילך זה הוא בית ה', למרות שמזבח העולה והמשכן (בלי הארון) הם עדיין בבמה בגבעון.
⁴ ראה הפסוק המלא שם: "זאתמנוחתי עדיעד פהאשב כי אותיה". ונדרש בספרי זוטא במדבר יב טז: "אין מנוחה אלא ארץ ישראל וירושלם, שנאמר: זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אותיה (תהלים קלב יד)". הפסוק אותו דורש המכילתא לעיל: "הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמך בדרך ולהביאך אלהמקום אשר הכנתי", ממוקם ולא בכדי, בסוף המצוות המרובות שבפרשת משפטים המסתיימות במצוות הביכורים ומצוות עליה לרגל: "שלוש פעמים בשנה יראה לזכורך אלפני האדן ה' ... ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך". משמע בית ה' הוא מטרת כל המסע שלאורכו ישמרכם המלאך. בית ה' שזכר כבר בשירת הים. אך דא עקא שהמסע האידילי המתואר במכילתא נקטע בחטא העגל (ואח"כ במרגלים) ובעקבותיו הקב"ה מבקש לשלוח מלאך אחר, ומשה מתנגד לכך בכל תוקף! ראה דברינו [הנה אנכי שולח מלאך לפניך](#) בפרשת משפטים. וגם כשזכו סוף סוף ל- "מקום אשר הכינותי", לאחר יותר מארבע מאות שנה מתחילת כיבוש הארץ, היה זה בעקבות מגפה בעם ורק ע"י קניית המקום מידי גר תושב יבוס, ולא בכיבוש, באופן שמזכיר מאד את קניית שדה מערת המכפלה ע"י אברהם אבינו כ-750 שנה קודם! ארוכה הדרך למנוחה.

מסכת מגילה דף טו עמוד א

ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן, ואלו הן: דוד ודניאל, דוד - דברכיה ארונה, דכתיב: "ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך". דניאל - דברכיה דריוש, דכתיב: "אלהך די אנת פלח לה בתדירא הוא ישיזבינך (אלהיך אשר אתה עובד אותו תמיד הוא יושיעך)" (דניאל ו יז).⁵

ספרי במדבר פרשת נשא פסקא מב

כתוב אחד אומר: "ויקן דוד את (חלקת) הגורן בכסף שקלים חמשים" (שמואל ב כד כד) וכתוב אחד אומר: "ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל שש מאות" (דברי הימים א כא כה), כיצד יתקיימו שני מקראות הללו?⁶ - מקום הגורן בשש מאות ומקום המזבח בחמישים. רבי אומר משום אבא יוסף בן דוסתאי: ... שנים עשר שבטים היו ולקח מכל אחד ונטל חמשים שקל מכל שבט ושבט, נמצא שש מאות שקלים מכל השבטים. ר' אלעזר בן שמוע אומר: "ויקן דוד את הגורן ואת הבקר", כמפורש בענין. ומהו מפורש בענין? "ויתן דוד לארנן ... שקלי זהב .. שש מאות". אבל הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים בחמישים שקלים.⁷

בראשית רבה פרשת וישלח, פרשה עט סימן ז

"ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו וגוי במאה קשיטה" (בראשית לג יט). אמר ר' יודן בר סימון: זה אחד משלושה מקומות שאין אומות העולם יכולים להונות את ישראל ולומר להם: גזולים הם בידכם. ואלו הם: מערת המכפלה, ובית המקדש, וקבורתו של יוסף.⁸ מערת המכפלה, דכתיב: "וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון את הכסף" (בראשית כג טז). בית המקדש, דכתיב: "ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב

⁵ ראה הרחבה של דרשה זו באוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד 273: "לעולם לא תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך, שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ואלו הן: ארונה ודריוש. ארונה ברך לדוד ואמר: ה' אלהיך ירצך (שמואל ב כד), ונרצה לו, שנאמר: ויעתר ה' לארץ. ודריוש ברך לדניאל, שנאמר: אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזבינך (דניאל ו יז), ונמלט מן האריות, שנאמר: אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא חבלוני (שם)". מה שהעביר את המגפה בימי דוד על שחטא במניית העם, הוא לא (רק) הצבת המזבח והעלאת עולות במקום בו שלמה בנו יבנה את בית המקדש, אלא ברכת הדיוט פשוטה של ארונה שגר תושב היה (עבודה זרה כד ע"ב): "ה' אלהיך ירצך". בזכותה נעתר ה' לארץ. ומוסיף הירושלמי במסכת עבודה זרה פרק ב הלכה א: "ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך - ירצך בתפילה". אמירה פשוטה זו של יבוסית תושב הארץ, משבעת העממים שיש להכריעם, (הכל עפ"י המדרש יש לדייק), צופה לא רק אל עבודת המקדש שתהיה לרצון, כמאמר הגמרא במגילה יח ע"א: "וכיון שבאת תפילה - באת עבודה, שנאמר: עולתיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי", אלא גם אל האופק הרחוק, אל הזמן שבו אין מקדש ורק תפילותינו עולות ונרצות: "רצה ה' אלהינו בעמך ישראל ולתפילתם שעה". ונשלמה פרים שפתינו", "יהיו לרצון אמרי פי".

⁶ סתירה בין הנוסח בספר שמואל ובין הנוסח בספר דברי הימים, לגבי המחיר שדוד שילם על הר הבית. ראה שני הנוסחים שהבאנו לעיל. מדרש זה דן בסתירה לכאורה שבין ברכת "וישם לך שלום" שבברכת כהנים ובין הפסוק: "אשר לא ישא פנים" (דברים י יז). ואגב אורחא הוא מביא שם גם צלע שלישית, דברי המלאך ללוט: "הנה נשאתי פניך" (בראשית יט כא). משם מתגלגל המדרש לדוגמאות נוספות של סתירה (לכאורה ושלא לכאורה) בין פסוקים בתורה ולשאלה החוזרת ונשנית שם: "כיצד יתקיימו שני מקראות הללו?" ובהם המקרה שלנו. והנה, זכינו לקשר את הנושא שלנו לפרשת השבוע - פרשת נשא, דרך ברכת כהנים.

⁷ ראה מקבילה בגמרא זבחים קטז ע"ב וכבר העיר שם רש"י שנוסח הגמרא הוא משובש והוא מפנה למקור שהבאנו במדרש ספרי. שתי דעות עיקריות יש כאן. הראשונה (בלי שם החכם), אליה מצטרפים דבריו של ר' אלעזר בן שמוע, מנסה לפתור את הסתירה ע"י הפרדה בין הקניינים השונים: מחיר נפרד לגורן (ולמזבח), היינו לנדל"ן ומחיר נפרד (למזבח), לבקר לעצים ולמוריגים (הם כלי הדיש, ככתוב: "הנה שמתיק למורג חרוץ חדש", ישעיהו מא טו, ראה גם עבודה זרה כד ע"ב: מטה של טורביל ... עיזא דקורקסא דדיישין). והמזבח, נמצא כאן או כאן. ראה איך ר' אלעזר בן שמוע מתפתל בין ספר שמואל לספר דברי הימים ומחבר חלקי פסוקים כדי לפתור את הסתירה, בשיטה זו. הדעה השנייה, מעוגנת בשובה ונחת על דרך האגדה, ופתרונה הוא שכל השבטים נתנו, כל אחד, חמישים שקלים וסה"כ שש מאות שקלי זהב. ואולי החמישים שכתוב במפורש בפסוק שדוד נתן, הוא חלקו של שבט יהודה. ומכאן אולי מקור ויסוד לכלל בהלכה: "לא נתחלקה ירושלים לשבטים" (יומא יב ע"א, בבא קמא פב ע"ב ועוד), שלמרות שיש מי שחולק וסובר אחרת, נראה שהיא הדעה הדומיננטית. ראה גם תלמוד ירושלמי מסכת ערלה פרק א הלכה ב: "ובא אשר לו הבית - פרט לירושלם שהיא לכל השבטים". ובמדרש תנאים לדברים כא א: "אשר ה' אלהיך נותן לך ... לרשתה - להוציא את ירושלים שלא נתחלקה לשבטים". ועל כן מיוסד פרק קכב בתהלים ובו הפסוקים: "ירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחדו: ששם עלו שבטים שְבִטֵיהָ עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לְשֵׁם ה'". הכל בא מקניית חלקת ארונה היבוסית.

⁸ רש"י הראשון על התורה, מעלה, כידוע, את הטענה האפשרית של הגויים שארץ ישראל גזולה ביד ישראל. ותשובתו, עפ"י שילוב מדרשים (בראשית רבה ותנחומא): "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים - שאם יאמרו אומות העולם לישראל: לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים; הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו". ראה דברינו **רש"י הראשון על התורה** בפרשת בראשית. ראה גם שמות רבה ו ד שקניות אלה היו ניסיון לאבות, שלמרות שהארץ הובטחה להם, היו צריכים לקנותה בכסף מלא: "אמרת לי אברהם: קום התהלך בארץ לארכה ולרוחבה, ביקש לקבור שרה ולא מצא עד שקנה בדמים ולא רהר אחר מדותי ... אמרת לייעקב: הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה, ביקש מקום לנטות אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא רהר אחר מדותי". אברהם, בעוד מתו מוטל לפניו ויעקב, בעת שובו בשלום לבית אביו וקיום כל ההבטחות, צריכים לעמוד קשה ולנהל מ"מ עם גויי הארץ על מנת לזכות בקרקע בארץ. וכאבות כן בנים, גם בדורנו, חלקים רבים של מדינת ישראל, נקנו בכסף ולא רק בכיבוש ומלחמה ושניהם בניסיונות רבים ובהרהורים רבים שלא תמו.

משקל שש מאות" (דברי הימים א כא כה). וקבורתו של יוסף: "ויקן את חלקת השדה" (בראשית לג יט) - יעקב קנה שכם.⁹

מסכת עבודה זרה דף כד עמוד א - עמוד ב

ייתיב ר' אמי ורבי יצחק נפחא אקלעא דר' יצחק נפחא, פתח חד מינייהו ואמר: וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולן¹⁰... ומאי אותיבו ליה חברוהי לרבי אליעזר?¹¹ "כל צאן קדר יקבצו לך" (ישעיהו ס ז)! אמר רבי אליעזר: כולם גרים גרורים הם לעתיד לבוא... מיתיבי: "ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות" (שמות י כה).¹² קודם מתן תורה שאני. תא שמע: "ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלהים" (שמות יח יב)! יתרו נמי קודם מתן תורה הוה... תא שמע: "ויאמר ארונה אל דוד יקח ועל אדוני המלך הטוב בעיניו ראה הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים!" אמר רב נחמן: ארונה גר תושב היה.¹³

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא מג - כי פקד ה' את חנה

"רצון יראיו יעשה" ... זה דוד ... בשעה שנצטער על בית המקדש כמו שכתוב: "שיר המעלות זכור"ה לך דוד את פלענותו: אֶשֶׁר נִשְׁבַּע לְה' נָדָר לְאָבִיר יַעֲקֹב: אִם-אֲבֹא בְּאֵהָל בֵּיתִי אִם-אֶעֱלֶה עַל-עֲרֹשׁ יְצוּעֵי: אִם-אֶתֶן שְׁנֵת לְעֵינַי לְעַפְעָפֵי תְּנוּמָה: עַד-אֲמַצָּא מְקוֹם לְה' מִשְׁפָּנוֹת לְאָבִיר יַעֲקֹב" (תהלים קלב א-ה). כיון שראה אותו הקב"ה שעומד ומצטער על בית המקדש, מיד שלח אצלו גד הנביא, והראה לו את מקום בית המקדש, כמה שכתוב: "ויבא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה והקם לה' מזבח בגורן ארונה היבוסים" (שמואל ב כד יח). מיד הלך דוד... ומצא שם את המזבח שבו הקריב אדם הראשון ובו הקריב נח ובו הקריב אברהם. כיון שמצא אותו, התחיל מודד ואמר: מכאן ועד כאן העזרה, מכאן ועד כאן קודש הקדשים... הוי: שאין הקב"ה מיפר רוחם של צדיקים אלא נותן להם כל מה שהם מבקשים, לקיים מה שנאמר: "רצון יראיו יעשה".¹⁴

⁹ הזיהוי של קבר יוסף עם חלקת השדה שקנה יעקב ליד שכם עם חזרתו מגלות "ארמי אובד אבי", מפורשת בסוף ספר יהושע, כד לב: "וְאֶת-עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר-הָעֵלָה בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְשֵׁכֶם בְּחֻלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי-חֲמוֹר אֲבִי-שֵׁכֶם בְּמֵאָה קֶשֶׁטָה וַיְהִי לְבְנֵי-יוֹסֵף לְנַחֲלָה", ולא ברור מדוע הדרשן לא מסתמך על פסוק מפורש זה וחוזר לפסוק בספר בראשית. עכ"פ, מבין שלושה מקרים אלה, כבר הצבענו לעיל על הדמיון בין קניית הר הבית ע"י דוד וקניית שדה ומערת המכפלה ע"י אברהם, בשל המשא ומתן שמתנהל עם גוי הארץ בעל הקרקע שמוכן לתת את השימוש בה במתנה (משום שהעדיף שלא למכור) והתעקשותם של אברהם ודוד לקנות בכסף מלא ולקבל בעלות מלאה על הקרקע. אברהם, לשם נחלת קבר שמסמלת אחיזה בארץ גם מעבר לחיי שעה – לדורות, שישמר על קשר עם הארץ דרך קברי האבות. ודוד, לשם בניית המקדש המסמלת את ההגעה למנוחה ולנחלה אשר מוזכרת כבר ביציאת מצרים, בשירת הים: "תִּבְאָמוּ וְתִטְעֶמוּ בְּהַר נַחֲלַתְךָ מִכֹּחַ לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַת ה' מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כֹּונְנוּ יְדִיד" (שמות טו ז), אך מגיעה רק כעת וע"י מגפה. ראה דברינו [קניית מערת המכפלה](#) בפרשת חיי שרה. ואם אצל דוד מצאנו לעיל גם את מוטיב הברכה שבך ארונה היבוסים את דוד, יש לנו אותה גם אצל אברהם במפגש אחר שלו, עם מלכיצדק "מלך שלם", לאחר שהוא שב כמנצח ממלחמת ארבעת המלכים (אותם רדף עד דן, גבולה הצפוני של ארץ ישראל): "וַיִּבְרַכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אֲבִרָם לְאֵל עֲלִיוֹן קָנָה שְׁמַיִם וְאָרֶץ" (בראשית יד יט). ראה דברינו [מפגשי אברהם עם תושבי הארץ אשר אראך](#) בפרשת לך לך. מלכיצדק הוא "מלך שלם" וארונה שחלקת הר הבית שייכת לו מכונה בשמואל: "אֲרֹנָה הַמְּלֵכָה"! ארונה אומר: "ה' ירצך – בתפילה" (הירושלמי לעיל הערה 5) ואילו מלכיצדק מחדש את מטבע הלשון השגורה בתפילותינו: "קונה שמים וארץ", שאברהם הוסיף לה את שם הוי"ה.

¹⁰ סוגיה מרכזית בתחילת פרק שני בגמרא עבודה זרה היא אם לוקחים בהמות לקרבן, ופרה אדומה לחטאת, מגויים. חכמים מתירים ור' אליעזר אוסר. שם אנב מביאה הגמרא בשם ר' אליעזר את הסיפור על דמא בן נתניה מאשקלון שהקפיד מאד בכבוד אביו ולא העיר אותו משנתו וויתר על כסף רב וסופו שלקחו ממנו חכמים פרה אדומה בממון רב. ראה שם.

¹¹ ומה השיבו לו חבריו של ר' אליעזר שחולקים עליו וסבורים שמותר לקבל קרבנות מגויים?

¹² דברי משה לפרעה לאחר מכת חושך ולפני מכת בכורות.

¹³ ומגר תושב שמקיים את שבע מצוות בני נח ולא עובד עבודה זרה, ניתן לקבל בעלי חיים לקרבן. דוד לא רק קונה את החלקה ואת כל האבירים מארונה, אלא משתמש בהם לקרבן לעצירת המגפה. מלבד קרבן האיל של אברהם שעפי" המסורת היה אף הוא באותו מקום, בהר המוריה (והוא מאותם דברים פלאיים שנבראו בערב שבת בין השמשות, אבות ה' ו), הקרבן הראשון בהר הבית בא מעצים, בקר וגם חיטים למנחה שנקנו מארונה היבוסים. התלמוד הירושלמי כאן אמנם אומר: "ויקח דוד את הגורן - קנה ולא הקריב" ומכאן גם הדרשה שהבאנו כבר לעיל: "ה' אלהיך ירצך - ירצך בתפילה", היינו שדוד התפלל ולא העלה קרבן (שזה עצמו קושי עצום מול פשט המקרא). גם הבבלי במסכת מנחות כב ע"א מתקשה בכך שמדובר בעצים ובעלי חיים שהשתמש בהם קודם הדיוט: "רבי אלעזר בן שמוע אומר: מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט". ומתוך בדיקה שהיו אלה חדשים. אבל במדרש שהבאנו למעלה, ארונה נמצא בחברה טובה של נח, יתרו (אולי גם פרעה) וכל הגויים לעתיד לבוא שיש להם חלק בעבודת המקדש. ומה שנוגע לאש שאסור שתהיה אש שהשתמש בה הדיוט, בקרבן ארונה שהקריב דוד ירדה אש מהשמים! כפי שכתוב מפורש בדברי הימים לעיל: "וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַה' וַיַּעַל עֹלוֹת וַיִּקְרָא אֵלֶיהָ וַיַּעֲנֶהוּ בְּאֵשׁ מִן-הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה". ראה מדרש ספרי זוטא פרק יא פסוק א: "שתים עשרה פעמים ירדה אש מן השמים: ששה לשבח ואלו הן: ראשונה של ויהי ביום השמיני, שניה של גדעון, שלישית של מנוח, רביעית בימי דוד שנאמר: ויקרא אל יי ויענהו באש מן השמים. חמישית בימי שלמה... ששית בהר הכרמל".

¹⁴ ראה גם מדרש ספרי דברים פרשת ראה פיסקא סב ה שמדגיש את ענותו של דוד שהצטער על אי בניית בית המקדש ובכל זאת לא עשה שום דבר מעצמו אלא על פי נביא: "לשכנו תדרשו - דרוש על פי נביא. יכול תמתין עד שיאמר לך נביא? תלמוד לומר: לשכנו תדרשו ובאת שמה - דרוש ומצוא ואחר כך יאמר לך נביא". וראה עוד מדרש תנחומא פרשת פקודי סימן יא שדוד בתפילותיו מעורב כבר במעשה המשכן במדבר: "... והיו ליציני הדור מרננין ומהרהרין ואומרין להם נגמרה מלאכת המשכן ואינו עומד מיד, ולא היו

מדרש זוטא - שיר השירים (בובר) פרשה ג סימן ד

"אחזתיו ולא ארפנו" - זה דוד שתפס את הגורן מיד ארונה היבوسی ואמר זהו בית הבחירה. "עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי" - בשעה שעלו בני ישראל להוסיף על המזבח וימצאו גולגולתו של ארונה נתונה תחת המזבח ולא פסל הקב"ה את הקרבנות של ישראל.¹⁵

תהלים פרק קכב

שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית ה' גלף: עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים: ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו: ששם עלו שבטים שבטייה עדות לישראל להדות לשם ה': כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד: שאלו שלום ירושלים ישליו אהבך: הישלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען ביתה' אלהינו אבקשה טוב לך: ¹⁶

יום ירושלים שמח

מחלקי המים

מים אחרונים: על ההשוואה שעשינו בין קניית מערכת המכפלה וקניית הר הבית, ראה הרחבת הנושא בפרקי דרבי אליעזר פרק לו, ילקוט שמעוני יהושע רמז כח, שכחלק מהעסקה של אברהם והסכמת בני חת למכור לו את מערכת המכפלה, כרת עמם אברהם ברית ונשבע שזרעו לא יכבוש את עיר יבוס: "וכשבאו ישראל לארץ רצו ליכנס לעיר ולא היו יכולים מפני הברית ... והמלך דוד רצה ליכנס ולא הניחוהו ... אותה שבועה ראה דוד וחזר לאחוריו".¹⁷ ראה מדרש זה שם במלואו

יודעים מחשבתו ועצתו של הקב"ה. ועל זה אמר דוד המלך: כי שמחתי ה' בפעלך במעשה ידיך ארנן (תהלים צב), כי שמחתי ה' בפעלך זה אהל מועד, במעשה ידיך ארנן זה בנין בית המקדש. (האם "ארנן" רומז לארנן היבوسی?). מדרשים אלה ורבים אחרים מדגישים את הרצף מאברהם, או אפילו מאדם הראשון ועד שלמה, של קדושת מקום הר הבית ההיסטורית, ומעדיפים להתעלם מהסיפור במקרא על ארונה ועסקת קניית הר הבית בעקבות חטאו של דוד במניית העם והמגפה שבאה בעקבותיה. הדגש הוא רק על געגועיו והשתוקקותו של דוד לבניין בית ה', במקום הספציפי הזה, בשל קדושתו ההיסטורית והקשר לאבות העולם. סיפור ארונה היבوسی לא מסתדר טוב ברצף הזה. מקור חשוב לשיטה זו הוא כמובן הקישור בין "ארץ המוריה" שנזכר בפרשת העקדה (בראשית פרק כב וכן: "בהר ה' יראה" שם) ובין "הר המוריה" שנזכר לראשונה בעניין שלנו, דברי הימים ב פרק ג פסוק א: "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו אשר הכין במקום דוד בגרן ארנן היבوسی". ושם דווקא מוזכר (בקצרה) הסיפור על ארונה! יש שמנסים לפשר כמו מדרש פתרון תורה פרשת וזאת הברכה עמוד 338 שאומר: "ומראש נבחר אותו המקום לעבודת שדי, שנאמר: ולך לך אל ארץ המוריה. וכן בימי דוד כשהחל הנגף בישראל ... נכפלה הבחירה ... וכשנצצה הקרבן ונענה דוד, ידע דוד כי המקום הזה מובחר מראש ושדי רצה להיות שמו שם וכך אמר על אותו המקום, שנאמר: ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים וזה המזבח לעלה לישראל". בחירה כפולה.

¹⁵ ראה מקור העניין בירושלמי סנהדרין פרק א הלכה ב (וכן בפסחים פרק ט הלכה א): "שעברו את ניסן ואינו מעובר אלא אדר ואתיא כיי דמר ר' סימון בר' זבדי גולגולתו של ארנן היבوسی מצאו תחת המזבח". (ובירושלמי סוטה פרק ה הלכה ב מועתק הסיפור לימי בית שני לדיאלוג בין הכהנים וחגי הנביא). נסביר. בימי חזקיהו המלך שבו חזרה תורה לישראל אחרי השבר הגדול של ימי אחז, עליו דורשים חז"ל: "כך אמר אחז אם אין גדיים אין תישים, אם אין תישים אין צאן, אם אין צאן אין רועה, אם אין רועה אין עולם" (בראשית רבה מב ג, ירושלמי סנהדרין פרק י הלכה ב). כחלק מהשבת התורה וההתעוררות בימי חזקיהו חדשו את עבודת המקדש ואת מצוות חג הפסח (ראה דברי הימים ב פרקים כט-ל) וכשרצו לחנוג אותו גילו שהם טמאים, ולא עוד אלא שתחת מקום המזבח בהר הבית יש עצמות אדם - גולגולתו של ארנן היבوسی שמכר את הר הבית לדוד זקן זקנו של חזקיהו! כיצד הגיעה לשם גולגולתו של ארנן אין לדעת, אולי בתוך חלקת השדה שמכר ארנן לדוד הייתה גם חלקת קברי המשפחה ובעת קניית השדה, המזבח שהקים דוד ובניית הבית ע"י שלמה אף אחד לא שם לב, וכעת בימי חזקיהו גילה פתאום מישהו (מאתרא קדישא?) שיש בהר הבית קברים! קברים במקום התקדש! כל השומע תצילנה אוזניו! מה עושים? שום דבר, ממשיכים בהכנות לקרבן פסח שעפ"י דין אין בו דיני טומאה שדחיה אם רוב הציבור טמא. ולא מעברים ניסן בניסן כפי שביקש חזקיהו לעשות. סיפור קניית הר הבית ע"י דוד מארנן היבوسی שריר וקיים ונכנס לקורות ימי עם ישראל ותולדות הר הבית. אבל אין מחטטים בקברים, וגם לא בפסולי משפחה (ראה הסיום הנפלא של משנה מסכת עדיות) מה שהתקדש התקדש וממשיכים קדושה בקדושה.

¹⁶ איזה פרק בתהלים חיבר דוד ואמר לאחר שקנה את מקום הר הבית, נתרצה וירדה אש מהשמים ופסקה המגפה מהעם? איזה פרק בתהלים זכה לכתר מיוחד זה? טוענים רבים יש לכתר. אבן עזרא מציע את תהלים פרק כד: "לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה תבל וישבי בה: כיהוא עלימים יסדה ועלנהרות יכוננה: מייעלה בהרה' ומיקום במקום קדשו: נקי כפים וברלבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה: ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו: זה דור דרשיו מבקשי פניך יעקב סלה: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הקבוד וכו'". וכך הוא אומר בפירושו שם: "מי יעלה בהר ה' - זה הר המוריה וזה המזמור חברו דוד אחר דבר גורן ארונה היבوسی". (ראה דברינו **מי יעלה בהר ה'** בראש השנה). רד"ק מציע את פרק קלב שראינו כבר בפסיקתא רבתי לעיל: "שיר המעלות זכורה' לדוד את כלענותו: אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב: אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצוני: אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה: עדאמצא מקום לה' משפנות לאביר יעקב: ... קומה ה' למנוחתך אתה וארון עזך: ... פיבחר ה' בציון אנה למושב לו: זאת מנוחתי עדיעד פהאשב כי אותיה וכו'". ואלה דברי רד"ק בראש הפרק: "שיר המעלות זכור ה' לדוד - אמר דוד זה המזמור בשעה שבנה המזבח בגורן ארונה היבوسی על פי גד הנביא, והעלה עליו עולות ושלמים, וקרא אל ה' ויענהו באש מן השמים על מזבח העולה. ואמר: זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל. ועד אותו היום לא נודע מקום בית המקדש". אם מותר לנו להתחכך בגדולי עולם, אנחנו מציעים את פרק קכב שהבאנו למעלה, שמסמל את ירושלים המאוחדת "שלא נתחלקה לשבטים" ויד כולם שווה בה.

¹⁷ בדומה לברית שאברהם כרת עם הפלישתים שבגינה נאלצו ישראל לחכות מספר דורות עד שהיו רשאים לכבוש את הארץ. ראה פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יא - ויהי בשלח: "כי קרוב הוא - קרובה היא השבועה שהשביע אבימלך את אבינו אברהם

ובדברינו [קניית מערת המכפלה](#) בפרשת חיי שרה. ואולי לכן היה צורך גם כאן לחזור ולקנות בכסף מלא את הר הבית, ולא מספיק היה כבוש צבאי של עיר יבוס כמסופר בשמואל ב פרק ה. כבוש עיר יבוס היה הדבר הראשון שדוד עשה כאשר הומלך על כל ישראל אחרי מות שאול, בתחילת ספר שמואל ב, ואילו קניית מקום הר הבית, היה הדבר האחרון, בסוף הספר, לפני מותו.

... אם תשקר לי ולניני ולנכדי ... עד כמה דורות השביעו? עד שלשה דורות השביעו: אם תשקר לי ולניני ולנכדי, לי ולברי ולבר ברי". חלק מהקושי בירושת הארץ, ומקום המקדש בפרט, הם שבועות האבות לעמי הארץ.